

korban M. A. (Mathias von Aschaffenburg) jelzéssel látta el valamely tudakos műismerő. Részt vett a munkában a H. D. jel alatt rejtőző Hans *Dürer* is, Albertnak tizenkilencz évvel ifjabb öcsse, az öreg, Magyarországból kivándorolt ötvösnek tizenhetedik gyermeke, a ki valóságosul 1530-ban Krakkóban halt meg a lengyel király udvaránál.

Miksa császár imakönyvének legnagyobb nevezetességét természetesen a *Dürer*-metszetek képezik. Nem a legjobbat adják ugyan a nagy mestertől, a ki rendelésre nem szeretett dolgozni, de azért mégis tanúi kifogyhatatlan leleményének és fantáziájának. Kalligrafikus díszeit sokan gáncsolják hidegségökért. De a figurális rajzok a valódi *Dürer* Albertet mutatják, fönsége, pajzán humora, finomsága minden változatában. A mély vallásos inspiráció és a decoratív hatás valóságos remekei a két szembetett oldalt elfoglaló Angyali üdvözlés, a Szentháromság a megfeszített Krisztussal s a purgatóriumbeli lelkeket kiszabadító angyalok. Gyönyörű rajz a Stymphali madarak is, háрпиák képében, míg a város falain kívül játszó német banda, melyre egy madár a fatetőn megvetőleg figyel, továbbá az a rajz, a melyben egy ravasz róka kandikál a megriadt tyúkokra és kakasokra, mesterművei a mulattató humornak.

E rajzok reprodukciói már ismételen közzétettek, külön a *Dürer*éi s külön a *Cranach*éi is. Magát az imakönyvet azonban a maga egészében csak most bocsátja először közre *Giehlow* fénynyomattal kombinált fotolitografiákban. A kiadás alapjául a müncheni-besançonai töredékek szolgáltak, melyeket a bécsi és *Brooke*-féle példány megfelelő lapjai egészítenek ki.

Minket ez az irodalmi esemény különösen érdekel, nemcsak a híres illusztrátor magyar származásánál fogva, de annál a kapcsolatnál fogva is, melylyel az imakönyv keletkezésének körülményei történelmünk egy dicsőségteljes korszakához fűződnek.

—r.

Cockerell Sidney C. *The Gorleston Psalter. A manuscript of the beginning of the fourteenth century in the library of C. W. Dyson Perrins.* London, 1907 Chiswick Press. 2-r. 49 l., XXI. tábla. Ára £ 3. 15/6.

Sidney C. *Cockerell* szerint a festett kéziratoknak négy fontos, sajátosan angol típusát különböztethetjük meg. Ezek a X. és XI. századbeli, nagyrészt Winchesterben készült zsoldáros könyvek, a XII. és XIII. század elejéről való, hihetőleg Yorkra visszavezethető vestiariások, a XIII. századi apokalypsisek, melyek részben Canterburyben vagy St. Albansban készülhettek, s végre a XIV. század első felében készült nagy s gazdagon miniatúrázott zsoldáros könyvek, melyek az artoisi és francia flandriai iskolák erős

hatását tükröző s mégis sajátosan nemzeti keletangol iskola termékei. E keletangol iskola fő jellemvonása a pompázó írás és a pazar dísz alkalmazása, élénk színek s férfias rajz. A széleket egész és fél keretrajzok s dróleriek díszítik. Vörös- meg zöldszínű szőlő-, tölgy vagy magyallevél, közbeszórt százszorszépekkel, körömvirágokkal s pimpinellákkal bőven alkalmaztatnak rajtuk. De legjellegzetesebb motivumuk a hol profilban, hol kiterítve rajzolt fűrészelt szélű levél, melynek kék színe színes, vagy aranyozott háttérről emelkedik ki. E keletangol iskola legrégebb terméke az 1250—70 körül készült pompás zsolttáros könyv, mely a Duke of Rutland gyűjteményének egyik legnagyobb darabja. Ezt követik az 1281—84-ből való Tenison Psalter első lapjain látható miniatürök, melyek sokban megegyeznek a bruxellesi s az oxfordi, kétségkívül Petersburgban 1300 körül miniat, zsolttáros könyvek festményeivel. Több más, részint magántulajdonban, részint az oxfordi, cambridgei, s egyéb nyilvános könyvtárakban őrzött, kéziratos könyv díszítése szintén ez iskolára vall. Az iskola virágkora azonban a XIV. század huszas éveibe tehető. E korszak termékei közül a következő négy mutat szorosabb kapcsolatot: a Douaiban őrzött zsolttároskönyv, a *Yates Thompson* tulajdonában lévő St. Omer-Psalter, az Ormesby-Psalter s a jelen díszes kiadványban leírt Gorleston-Psalter, mely C. W. Dyson *Perrins* tulajdona.

A példány történetét a következőkben ismertetjük. *Cockerell* szerint a szóban forgó zsolttáros könyv alighanem Royer *Le Bigor*, Norfolk ötödik grófja, Anglia marshallja számára készült s az eredeti tulajdonos halála után talán a norwichi prioratusba került, legalább a XIV. század második feléből hozzátoldott speciális litánia erre mutat. A reformáció idejében alighanem ismét világi kézre került s Erzsébet királynő ideje óta teljesen meg van világítva a sorsa. Ez időben u. i. egy bejegyzés szerint Sir Thomas *Cornwallis*-é (1519—1604) volt, a ki Mária királynő idejében Suffolk parlamenti képviselője volt s Erzsébet trónralépte után, mint hithű katolikus, visszavonult a közélet teréről. Utána a zsolttáros könyv fiúról-fiúra szállt, a család férfiágának 1823-ban történt kihaltáig. Ekkor a könyv, az úrlapon található bejegyzés szerint, Richard *Aldworth-Neville*-nek, a legidősebb *Cornwallis*-leány férjének, a későbbi *Braybrooke* bárónak a tulajdonába került, a kinek unokája, a hatodik *Braybrooke* báró 1904-ben eladta a családi ereklyét jelenlegi tulajdonosának. Kötése újabbkori, az 1794. és 1813. évek közé eső időből való.

A $14\frac{3}{4} \times 9\frac{1}{4}$ hüvelyk átmérőjű kézirat 228 levélből áll s 13 nagy miniatúrát tartalmaz. E nagy miniatúrák közt legdíszesebb a nyolczadik levélen látható B betű, mely Krisztus törzsfáját ábrázolja s kacsaringói közt 31 alakot tartalmaz; a betűből kiágazó indák által alkotott lapszélkeret pedig 15 király és proféta

alakját s több bibliai jelenetet tartalmaz. E nagy miniatúrákon kívül a könyvben még 188 kétvonalas kisebb kezdőbetűt találunk, melyek közül 145 kaeskringói közt alakos ábrázolásokat is tartalmaz. Ez ábrázolások nem tanuskodnak fényesebb képzelőtehetségről s rendszeren az illető zsoltár kezdőszavainak szó szerinti megjelenítésére törekszenek.

Szerző, mind e rajzok részletes leírását huszonegy remek kivitelű fénynyomatú reprodukcióval élénkíti. E reprodukciók közül csupán tizennégy vonatkozik magára a *Gorleston-zsoltárkönyvre*, a többi a *St. Omer-Psalter*, a *Douai-Psalter*, az *Ormesby-Psalter* és az *Arundel-Psalter*-ből hoz analógiákat.

G—s.

Dorez, Léon: Les manuscrits à peintures de la bibliothèque de Lord Leicester à Holkham Hall, Norfolk. Paris, 1908. Ernest Leroux. 2-rét. 4, 108 l. 60 tábla. Ára 125 frcs.

A norfolki grófság egyik jelentéktelen falucskájában, Holkhamban, remek park közepében emelkedik a *Leicester* grófok kastélya, a hol ma is őrzik azokat az irodalmi s művészeti kincseket, melyeket Thomas *Coke*, későbbi *Leicester* gróf halmozott fel a XVIII. század második tizedében, európai körútja alatt. E jelentős gyűjteményt ép oly sok izléssel, mint aldozatkészséggel egészítette ki örököse és unokaöccse Thomas William *Coke*, a kinek élete belenyúlik a múlt század közepébe. A jelenlegi tulajdonos, *Leicester* lord nem igen fejleszti a gyűjteményeket, de gondosan örökodik épségükön és készséggel nyitja meg az érdeklődő kutatók előtt. E készségének adta tanújelét azzal is, hogy lehetővé tette jelen fényes kiadvány megjelenését, mely az Académie des Inscriptions et des Belles-Lettres s a Société des Bibliophiles français támogatásával Ernest *Leroux* párisi kiadónál látott napvilágót.

A munka 60 műlapot tartalmaz, melyek egyszínű fénynyomat-másolatokban csak halvány fogalmat adhatnak a *Leicester*-gyűjtemény miniatúráinak szín pompájáról. Az 59. lap magyar vonatkozású, a mennyiben II. Ulászló király czimere díszlik rajta. Bővebb leírását s kisebbített hasonmását jelen füzetünk vezető cikkelyében találja meg az olvasó. A többi műlap minket közelebbről nem érdeklő, igen különböző provenienciájú kodexek miniatúráit mutatja be, melyek az olasz, német, angol, francia s flamand miniatúra-festészet egyes korszakairól adnak képet. A táblák egy része néhány érdekes bekötést ábrázol.

A gazdag anyagból érdekes multjánál fogva kiemeljük azt a négy angol-szász, illetve német XI—XIII. századi evangéliumos és misés könyvet, mely az első 21 táblán van bemutatva. E kéziratok a weingarteni apátságból valók, a honnan 1807-ben